

70 týdnů let proroka Daniele

Aleš Franc, duben/2012

Úvod

Kniha Daniel se taxonomicky řadí mezi historické spisy. Dokáže v sobě kombinovat nejen literární žánry, od prostého narativního textu až po komplikovanou apokalyptickou symboliku. Její obsah se stal látkou mnohých písní od symfonie až po černošské spirituály. Použití aramejštiny v kombinaci s hebrejštinou se pak stalo podkladem mnoha lingvistických pojednání. Letité diskuse budí i poněkud zastřené konkrétní letopočetné údaje, v nichž mnozí teologové rozeznávají Kristovu parusii, a daly vzniknout několika rozdílným eschatologickým školám. Kniha obsahuje zejména jistou část, která je ukotvena v kapitole 9, verších 24 a 27, a která prakticky po celou dobu dějin spásy lákala mnohé teology historických, apokalyptických, ortodoxních, heretických i obnovných církevních hnutí. Myslím tím samozřejmě Danielův „sedmdesát týdnů let“ nebo spíše „sedmdesát sedmiček“ $\text{שְׁבַעֶיִם שָׁבָעִים}$, které se pojí s příchodem pomazaného vévody, mesiáše מָשִׁיחַ a přicházejícího vévody מַלְאָכְךָ v nejrůznějších kombinacích a souvztažnostech. Toto, vím dobře, že nesnadné a kontroverzní téma, které prakticky nejen v celé knize Daniel, ale vlastně i v celém Písmu nemá precedent ani gramatickou paralelu, jsem si zvolil i jako téma sepsání této práce.

Numerologie, která je v tomto textu bezprostředně obsažená, a která je podstatnou částí apokalyptiky, se zpravidla vyhýbá podrobnějšímu zkoumání teologů. Kdo však tento zdravý odstup nezachovává, jsou různí entusiasté, kteří jsou schopni vypočítat z Bible téměř jakýkoliv údaj, a pro které je úcta k psanému textu synonymem často k bizarní doslovnosti. Podle toho, k jakým výsledkům dospějí, jsou pak ochotni posuzovat pravověří druhých, jejichž pozice se byť o jediný milimetr odlišuje od té jejich. Uvědomuji si, že člověk často, chce-li být poctivým, jednoduše není sto se dopídit jasných závěrů ne proto, že by neměl dostatek informací, ale právě naopak, že je si vědom mnohoznačnosti a exegetického úskalí. Nicméně pokud člověk není schopen říci, co daný text, zůstaneme-li u numerologie, znamená, obvykle může alespoň konstatovat, co zřejmě neznámá a ochránit ostatní od karambolů, jichž je eschatologie plná.

1. Historické pozadí knihy

Pochopení kulturního a historického kontextu zde může být i klíčem k interpretaci samotného proroctví, neboť jen pouhý, izolovaný lingvistický a gramatický rozbor zde podle mého soudu nevede k cíli. Lze tedy z dobového pozadí jejího sepsání nalézt klíč k rozluštění eschatologických tajemství? Pokud se zde budeme chtít přidržit autorit, záhy shledáme, že existují až vášnivé debaty ohledně datace vzniku knihy Daniel. Přesnost proroctví včetně jejich detailů jedny vede k domněnce, že přeci není možné znát tak přesně budoucnost.¹ Pro jiné je zase časové proroctví zde obsažené natolik zásadní, že odmítají vidět v „numerologii“ knihy jakoukoliv symboliku a provádí složité výpočty prvního i „druháho Mesiášova příchodu“, včetně trvání doby soužení a identifikace vlády Antimesiáše.² Schultz, který je vzácně uznáván jak mezi modernisty i konzervativními exegety uvádí, že na dataci knihy existují dva základní názory. První názor přičítá autorství samotnému Danielovi v 6. století před Kristem, zatímco druhý názor datuje sepsání knihy do doby vzniku tzv. pozdní apokalyptiky v dobách Makabejského zajetí ve 2. století před naším letopočtem. Schulz sám se kloní ke druhému, podstatně mladšímu datu, ačkoliv zřejmě nepopírá možnost sestavení knihy na základě Danielových záznamů.³

Asi zatím nejobsáhlejší studii vydali Collins s Flintem, ve které shromáždili nejrůznější názory ohledně vzniku knihy Daniel. Knibb si zde všímá, že prakticky identický a podstatný text knihy je obsažen jak v Kumránských svitcích, tak v řeckém překladu, což zřejmě nasvědčuje velmi staré tradici⁴ Nicméně klíčový verš, kde autor knihy identifikuje dobu sepsání knihy vzhledem k sedmdesáti letům zajetí předpovězeným Jeremjášem, je podle Collinse i Flinta rekonstruován a v původním svitku se nedochoval (Da 9,2).⁵ V celé studii se lze setkat s celou řadou názorů, které v knize nalézají jak průvodní tak pozdní vlivy, včetně gramatických rozborů textu. V podstatě lze souhlasit s Weselliem, podle kterého jsou spory ohledně datace původu knihy mnohem vyostřenější, než ohledně dalších knih židovského kánonu.⁶

Není v intencích této práce ani možnostech jejího autora zdaleka postihnout byt' jen hlavní názorové spektrum. Snad lze jen konstatovat, že kritici starší datace poukazují na literární

---

1 O této věci je pojednáno např. In Hanes, P. Pozadí Starej Zmluvy, s. 174

2 Jedná se například o apokalyptické hnutí Milleritů, které povstalo ve 40. letech 19. století a které na základě výpočtů z knihy Daniel očekávalo Kristovu parusii v roce 1844

3 Schulz, S. J. Starý zákon mluví, s. 341

4 Collins, J. J., Flint, P. W., VanEpps, C. The Book of Daniel: Composition and Reception, s. 19

5 Tamtéž

6 Tamtéž. s. 291

rozdílnost, kdy část knihy je psaná v hebrejštině⁷ a část v aramejštině⁸, což podle nich popírá autorství jednoho člověka a tím i starší dataci. Tito pak zřejmě automaticky předpokládají, že existuje-li zde připadaná zprostředkovaná revize, je nutně o několik století mladší. Autoři, kteří se naopak přiklánějí ke starší verzi, poukazují naopak k vnitřnímu svědectví knihy, kde se autor na několika místech představuje jako Daniel. Na druhé straně jsou i pasáže, kde se o autorovi mluví ve třetí osobě, což by podle mnohým mohlo nasvědčovat dodatečné redakci.⁹

---

7 Jedná se o celou první kapitolu až do 2. kapitoly 4. verše, a poté jsou v hebrejštině sepsány kapitoly 8 – 12

8 Aramejsky je psaná část 2,4 až 7,28

9 Hanes, P. Pozadí Starej Zmluvy, s. 175-179

2. Hermeneutický předpoklad týdne let

2.1 Pragmatický pohled

Pokud se týká bádání ohledně samotné podstaty problému Danielových sedmdesáti týdnů let, kupodivu zde nemá datace knihy podstatný význam na rozluštění numerologického významu proroctví. Pokud totiž zaujmeme ohledně Danielova týdne (vzhledem k současnosti) préteristický postoj, ať už na základě jakýchkoliv pohnutek, bude se jednat o věc minulosti, ať už celou knihu, slovo od slova, napsal Daniel nebo šlo o literární fikci z doby Makabejských válek. Pokud k celé problematice přistoupíme historicisticky s futuristickým výhledem ukončení v budoucnosti právě ohledně Danielova sedmdesáti týdnů, pak pokud uznáme inspirovanost knihy, nemusí nás příliš zajímat doba jejího vzniku, protože v posledku dojde k jejímu naplnění. Nicméně k tomu, abychom mohli porozumět samotnému textu, jistě by nám pomohlo porozumět době, kdy vznikla. Jinými slovy potřebujeme porozumět, zda se jedná o „týden dní“, či „týden let“, případně jubilejní rok, a dále, kdo je oním mesiášem, příp. „antimesiášem“ a k tomu by nám právě historické a potažmo kulturní pozadí vzniku mohlo pomoci.

2.2. Jak mohl Daniel chápat týden let?

Knihy Daniel začíná popisem události Nabukadnesarova vpádu do Jeruzaléma v roce 605 př. Kr. až po třetí rok kralování krále Kýra (536 př. Kr.). Když Daniel přijímal svá zjevení v závěru svého života (kap. 9-12), blížil se věku devadesáti let.¹⁰ To znamená, že v době zajetí byl ještě nezletilým mladíkem a přesto splňoval podmínku pro deportaci být plným moudrosti, poznání a vědění *עַדְתָּ בִּיּוֹנִיּוֹת וְדַעַתְּ בְּכָל-חֵכְמָה וְיִדְעֵי דַעַת בִּיּוֹנִיּוֹת*, což se vztahuje i na znalosti náboženských zvyků své země.¹¹ Je zde výslovně uvedeno, že patřil mezi skupinu exulantů, kteří pocházeli z královského nebo šlechtického rodu (Da 1,3). S tím se, podle některých¹², může pojít i starší proroctví, uvedené shodně v druhé knize Královské a u Izajáše, že Daniel mohl být přímým Chizkiášovým potomkem, kterému bylo prorocky řečeno, že z jeho synů se stanou kleštěnci v paláci babylonského krále (2 Kr 20, 17-18; Iz 39,3-7)¹³ Ačkoliv nelze nikde z textu doložit, že by Daniel byl kleštěncem, mohlo by této skutečnosti napovídat, že nezaložil rodinu, ačkoliv u Židů vysokého postavení v exilu – i když v různých dobách - to

10 Schulz, S. J. Old Testament Speaks, s. 340

11 Toto slovo je odvozeno od kořene *עָדַת*

12 Takto uvažuje například Stamps In Studijní Bible s výkladovými poznámkami, s. 1348-1349

13 Hle, přijdou dny a bude odneseno do Babylóna všechno, co je v tvém domě, poklady, které nahromadili tvoji otcové až do tohoto dne. Nic tu nezbude, praví Hospodin. I některé tvé syny, kteří z tebe vzejdou, které zplodíš, vezmou a stanou se kleštěnci v paláci krále babylonského." (2 Kr 20, 17-18 – shodně zaznamenáno i v Iz 39, 6-7)

bývalo zvykem (Josef a Ester). Na dvoře krále se pak Daniel choval jako ortodoxní Žid, odmítal nečisté pokrmy a z pozdějšího života v Babyloně vidíme, že zachovával rituál modliteb směrem k Jeruzalému.

2.3 Prameny v Danielově knize vztahující se k týdnu let

Je zdokumentováno, že Daniel musel být obeznámen s poměrně nedávnými proroctvími, protože porozuměl, že jeho lid má být v zajetí po dobu 70-ti let. Daniel výslovně píše, že tomuto údaji porozuměl „ze svitků“ פְּרָרִים (Da 9,2).¹⁴ Uvedení plurálu naznačuje, že Daniel byl pravděpodobně majitelem více svitků, možná celé knihovny. Jeho zbožnost byla na královském dvoře dobře známa a stala se nakonec i jediným důvodem jeho obžaloby (Da 6,6). Z tohoto verše plyne, že jeho protivníci dobře znali, že Daniel respektuje Boží zákon. Hebrejské slovo דָּרָךְ které je zde použito, je obsaženo například i v Ezd 7,14 a týká se písemného dekretu. Z toho lze usuzovat, že Daniel mohl být známým vlastníkem svitků, které mohly být věštcí chápány jako písemné dekry Danielova Boha, což by nasvědčovalo i perskému chápání nepřekročitelné a neodvolatelné jurisdikce.

Rovněž jeho původ nám mnohé napovídá. Jako královský syn, či šlechtic, musel být od mala vyučen v židovském písemnictví, čemuž odpovídají i výše uvedená hebrejská slova, popisující nejen moudrost, ale i praktickou znalost a jeho rozumové vědění. Dalším důkazem je to, že se modlil směrem k Jeruzalému, což znamená, že byl velmi dobře seznámen s chrámovým kultem z doby Šalomounova vysvěcení chrámu (2 Pa 6, 21).¹⁵ Tuto znalost musel mít pravděpodobně z ústní, či písemné tradice, pokud již v té době existovaly alespoň fragmenty knihy.

2.4 Extenzivní základ pro týden let

Učiníme-li tedy souhrn, můžeme na základě výše uvedeného více než předpokládat, že Daniel byl vzdělaným odborníkem jak v ústní, tak písemné tradici židovského náboženství, což je doloženo jak jeho znalostmi, tak původem, pro které byl deportován. Je to rovněž doloženo vlastnictvím biblických svitků, což bylo i svědecky potvrzeno a navíc nejméně z jednoho svitku proroka Jeremjáše Daniel citoval. Byl to také prorok Jeremjáš, který činil příčinnou souvislost mezi porušování tzv. sabatních týdnů let a Babylónským zajetím (Jr 34,8-22).

---

14 V textu se neuvádí, zda šlo o svitky jedné knihy, či zda měl ještě nějaké další knihy. V každém případě to ale znamená, že se nejednalo o ojedinělý svitek, ale že Daniel musel Písma respektovat, studovat je a vyznat se v nich.

15 „Vyslychej prosby svého služebníka i Izraele, svého lidu, které se budou modlit obrácení k tomuto místu, vyslychej z místa svého přebývání, z nebes, vyslychej a odpouštěj“. (2 Pa 6, 21)

Danielovi byl tedy známý sabatní rok a při sepisování knihy jej zřejmě musel i intenzivně promýšlet ještě před tím, než obdržel proroctví od Gabriela. To vše můžeme konstatovat, aniž bychom opustili historický rámeček knihy proroka Daniele.

Nicméně i Jeremjáš zřejmě ve svých proroctvích rozvíjel starší tradici. Vždyť již před mnoha lety Hospodin Izraele varoval, že nedodržování týdne let povede v budoucnu k vyhnanství, aby si země vynahradila roky odpočinku (Lv 26,24 a 43). Osborne si všímá, že Hospodin nařizuje Izraeli týden vycházející šesti pracovních dnů a jednoho dne odpočinku, (Ex 23,12), což je analogií k sedmiletému cyklu, kde má sedmý rok sloužit k propuštění otroků, pokud si to otrok přeje (Ex 21,2-11) a zároveň je tato analogie určena i pro odpočinek půdy po šesti letech úrodnosti a z ní divoce vzrostlé plody jsou určeny pro chudé (Ex 23,10-11).¹⁶ Rozvinuté uvažování nacházíme i v deuteronomické tradici, o které jsem přesvědčen, že minimálně tato musela být Danielovi známa. Zde se tento sabatní cyklus let vztahuje na otroky z Hebrejů, kteří mají být propuštěni po šesti letech práce s odměnou (Dt 15, 11-13). Nedodržování příkazů deuteronomické tradice je pak předmětem prorockých kárání Židů za vlády krále Sidkiáše a příčinou invaze babylónských vojsk u proroka Jeremjáše (Jr 34, 8-22), kterého Daniel usilovně studoval.

A právě podobné konstrukce je použito i u proroka Daniele, kde se standardně mluví o sedmdesátce sedmiček (týdnů let) שְׁבַעִים־שָׁבָעַיִם (Da 9,24). Podstatné je zde slovo שְׁבַע, které je zde uvedeno v plurálu שְׁבַעִים a které se běžně překládá právě jako perioda sedmi (sedmička) nebo týden dní, či let. Doslova tedy, vzhledem k následující číslu, jako „sedmdesát period sedmi“. Problematické zde ovšem je, že tento „týden“ zde může znamenat sedm dní i let. A právě k definitivnímu porozumění nám může přispět extenzivní rámeček a historické chápání.

---

16 Osborne T. B. The Year of Jubilee and the Remission of Debt from the Biblical-Pastoral Perspective, s. 4-14

3. Sedmdesát týdnů

U tohoto exkluzivního tématu není možné vypsát synopsi, protože termín je tvořen dvěma různě vokalizovanými číslovkami שְׁבַעִים שְׁבַעִים. Pokusme si nyní odmyslet masoretský text a vyjít z textu nevokalizovaného. Pojem sedmdesát týdnů let se nám tak zredukuje na jedinou, zdvojenou číslovku. Tak by se nám celý problém mohl zdánlivě zjednodušit na dittografii, pokud bychom uvažovali na chybu opisovačů, což ovšem samotná podstata kontextu vylučuje, včetně replikace v LXX a v různojazyčných překladech. Případně by se mohlo jednat o paranomázii, která může ukrývat nějaký hlubší smysl. Právě tento přístup v sobě možná skrývá řešení problému, poukazujícím jednak na inspiraci Jeremjášovou sedmdesátkou a Boží odpovědí multiplikující sedmdesát let na sabatní roky jako odpověď na absenci jejich slavení v době pobývání Izraele v zaslíbené zemi.

3.1 Sedmdesát

3.1.2. Synopse

Zde tedy uvádím plný a taxonomický výčet všech číslovek, které se v knize vyskytují a pomímám přitom jejich vokalizaci. Jedná se o: 9,24; 9,25; 9,26; 9,27; 10,2 a 10;3

3.1.3 Exegeze

Nejprve se pokusíme nalézt porozumění tohoto výrazu v rámci samotné knihy Daniel, což je ostatně podmínkou historické exegeze. Pokusme se ale nyní tento výraz diferencovat na samotný pojem *týdne* a samotné číslovky *sedmdesát*. Protože kniha Daniel sama o sobě nikde nenaznačuje nebo nevysvětluje, že by toto slovní spojení mělo nějaký hlubší význam, pak, pak jej toliko předpokládá.

Samotné slovo týden se v Danielově knize vyskytuje celkem sedmkrát. Přičemž celkem 4 x je slovo použito v plurálu (Da 9,24; 9,25 (celkem dvakrát) a 10,3) a dvakrát v singuláru (Da 9,27). Slovo týden je zde tedy obsaženo šestkrát. Většina těchto výrazů se vztahuje právě k tomuto týdnu let, resp. jednotlivé týdny tvoří právě podmnožinu z celkového počtu sedmdesáti týdnů (Da 9,24). Jen jednou Daniel používá slovo týden odděleně od této skupiny veršů, resp. mluví o týdnech, které netvoří podmnožinu týdnů celkové sedmdesátky. Jedná se o verš, který popisuje Danielův třítydenní smutek, který byl doprovázen postem (Da 10,2). Tato perioda tří týdnů se ovšem nevztahuje k žádné další, eschatologické periodě dní, či let. Nejsou ani předmětem prorocství, ale tvoří uzavřenou etapu Danielova života. Jde o pouhý narativní text, ze kterého zřejmě nevytěžíme více, než text sám o sobě sděluje.

Je zde ovšem podstatná souvislost, kterou Daniel sám zmiňuje, ale opisem. Mluví o počtu roků z proroka Jeremiáše. Ačkoliv Daniel sám explicitně neuvádí číslo 70, jím zmíněný verš o 70 letech výslovně mluví. Uveďme si jej tedy v hebrejském znění ze dvou míst, kde se nachází a porovnejme ho s číslem sedmdesát u proroka Daniele. Někteří se právě proto domnívají, že Daniel ve svém vidění popisuje sedmdesát let, nikoliv sedmdesát týdnů let.¹⁷ Podívejme se tedy na hebrejský text a porovnejme tyto údaje:

שְׁבַעִים שָׁנָה (Jer 25,11)

שְׁבַעִים שָׁנָה (Jer 29,10)

שְׁבַעִים שָׁבָעִים (Da 9,24)

Jak upozorňují i překladatelé ČEB, číslo sedmdesát je v Danielově knize zde čteno „dvojmo“, přičemž druhé slovo, tvořené stejným kmenem, má rozdílnou vokalizaci.¹⁸ V přepisu bychom toto zdvojení četli asi jako (čistě foneticky) „šábujim šibjím“. Zde je ovšem nutné poznamenat, že původní text nebyl vokalizován a tuto vokalizaci je možné považovat za kontextualizační výklad masoretů. Vokalizace výše uvedených textu pochází z Codex Leningradensis B 19A.¹⁹ Můžeme zde ovšem text porovnat se LXX, a tedy poměrně zažitým a starým řeckým textem uchovávajícím text ve znění, které bylo používáno i apoštoly. Zde stojí ἑβδομήκοντα ἑβδομάδες, jednoduše „sedmdesát týdnů“, což nám sice potvrzuje numerickou divergenci, ovšem nijak nám to blíže nevysvětluje, zda se jednalo o dny, či roky. Existuje proto velké množství interpretací.

Nicméně mezi mnohými křesťanskými exegety se překlad ustálil jako sedmdesát týdnů let. Například známý Geseniův lexikon, vytvářející resp. mapující různé definice na základě porovnání vokalizace textu s LXX, zde u Da 9,24 uvádí „týden let.“²⁰ Houdman je pak přesvědčen, že tento názor sdílí i většina akademiků,²¹ což potvrzuje i řada spíše populárních publikací.²² Vzhledem k těmto postulátům, ale zejména i k výše uvedeným souvislostem ohledně kontextu Jeremjášova proroctví, se přikláním rovněž k tomuto výkladu.

---

17 Tyto úvahy zřejmě vycházejí, pokud dvě rozdílně vokalizované číslovky 70 někdo považuje za dittografii, neboli chybu opisovačů a domnívá se, že zde měla být jen sedmdesátka.

18 Toto je výslovně uvedeno v poznámkách pod čarou české Ekumenické Bible

19 Jedná se o standard, ze kterého vycházejí standardní překlady SZ

20 Tregelles, S. P. Gesenius's Hebrew and Chaldee Lexicon to the Old testament Scriptures, London, Paternoster Row, 1857, s. 7620

21 „Většina křesťanských profesorů zastává stejný názor na těchto Danielových 70 týdnů, a to neohledně na jejich eschatologickou nauku (výklad budoucích věcí a událostí).“ In Houdman, M. S. Co je soužení? Jak víme, že soužení potrvá sedm let? GotQuestions?.org

22 Např. Mc Cain, J. A. Daniel's Prophecy of the 70 Weeks nebo LaHaye T. L (Ed) Exploring Bible Prophecy from Genesis to Revelation, a řada dalších

Spolehne-li se na reálnost popisovaných dějů, to znamená, že téma uchopíme (z pohledu data psaní knihy Daniel) futuristicky, pak vzhledem k popsání ději a časové délce numerologického symbolu se nám posune úhel pohledu. Jinými slovy pokud vezmeme vážně svědectví samotné knihy, že jsou zde popsána konkrétní slova konkrétních osob v konkrétním čase, pak naše zorné pole bude zcela jiné než u teologa, který předpokládá, že text byl formován až dodatečně. První přístup z nás sejme jakoukoliv zodpovědnost zkoumat motivy a pohnutky Daniele, protože on sám v tomto textu nemluvil, ale byl to posel, prostředník jménem Gabriel, kdo je autorem poselství a Daniel jen jeho slova zaznamenal. Druhý přístup v sobě zahrnuje zkoumání Danielových pohnutek a motivů (pokud mu alespoň přiznáme autorství) a spekulací, proč volil právě daná slova.

Protože pokus o exegezi perikopy vyplývá nejen z textu samotného, ale i z předporozumění exegety, je zde třeba, abych podhalil i svůj vlastní přístup k tématu. Zvolil jsem si tedy přístup, který bere vážně autorovo tvrzení, že mu tato slova tlumočil posel za předpokladu, že k Danielovi mluvil hebrejsky. Pak nejen exegeta, ale ani sám Daniel není zodpovědným za dané poselství, protože pak nevolí slova vzhledem ke svým posluchačům on. Jeho odpovědnost spočívá pouze ve věrném tlumočení a fixování této zvěsti v písemné podobě. Toto je posíleno i z kontextu dalších Danielových vidění, kde dokonce vychází najevo, že on sám ne vždy plně rozumí poselstvím a dostává se mu výkladu Gabriela, že slova, která mu ve viděních sdělil, zůstanou zapečetěna až do doby konce (Da 12,4). I když zde Gabriel takto mluví až v časově posloupném vidění, obě poselství se vztahují k budoucnosti Božího lidu resp. Izraele. Daniel stále nechápe. Slyší sice slova, ale ničemu nerozumí.²³

Nicméně Gabriel předpokládá, že poznání poroste, což jistě souvisí i se schopností Božího lidu v nadcházejícím vyústění dějin porozumět proroctví lépe než mu rozuměl sám jeho autor. A to tehdy, až okolnosti samy osvětlí před staletími Danielem zapsaná slova. Ačkoliv se při takovémto tvrzení nemůžeme vyhnout podezření z gnosticizmu, pokud chceme vzít Danielova slova vážně, pak nám ovšem pro jiné tvrzení nezbyvá mnoho prostoru. Gabriel, který poselství o sedmdesáti týdnech Danielovi sdělil, totiž předpokládá, že čtenáři jeho poselství jednou porozumí. K tomu, abychom tedy pochopili samotný význam těchto týdnů, musíme mít zpracovanou i starší tradici, kterou jsem se snažil zachytit v kapitole 3, řešící různé uzance hermeneutických předpokladů. Konečný teologický závěr však bude možné učinit tehdy, až přikročíme k exegezi integrální části proroctví, a to je mesiáš resp. přicházející vévoda.

---

23 Schulz, S. J. Old Testament Speaks, s. 341

3.1.4 Teologie

Danielův týden let můžeme tedy chápat jako specifické období, které je dáno vyvolenému národu. Zahrnuje v sobě dobu vyvedení ze zajetí, do kterého se národ dostal tím, že nedodržoval Hospodinova ustanovení o letech odpočinku. Jednak drancoval zemi a nepamatoval na chudé, kteří měli z úrody země, která se během sabatních a jubilejních let urodila, být živi. Ovšem to nebylo zdaleka jediným přestupkem. Izraelský národ v době milostivého léta nepropouštěl otroky z řady svých pokrevních bratří a ani neodpouštěl dluhy. Ačkoliv Hospodin lidu připomínal, že lid sám byl otrokem v Egyptské zemi a že On je ochoten dluhy odpouštět neustále, nyní skrze zatvrzelé srdce neměl lid slitování. Izraelci dobře věděli, že za takové ujařmení je čeká vyhnanství a soud, ale nedbali na přikázání Zákona. Proto k nim Hospodin posílal proroky, jako právě Jeremjáše, kteří lid napomínali a nabádali k tomu, aby Izrael dodržoval svátky týdnů i let, protože nešlo jen o bohoslužbu, ale v jejich náplni se konkrétně naplňovala i milost vůči bližnímu.

Každý sabatní a jubilejní rok tak v sobě zahrnoval dva aspekty. Aspekt vertikální, směrem k Bohu, kdy lid prokazoval Bohu důvěru, že po dobu, kdy bude země ležet ladem, se On o svůj lid postará. Pak zde byl aspekt horizontální, kdy Izraelita prokazoval milost svému bližnímu. Ta spočívala v tom, že z divoce rostoucích plodů, které nevznikly osetím, se živili chudí v zemi a zároveň ti, kdo žili v otroctví, byli propouštěni s obdarováním. To vše mělo ukazovat na Boží věrnost a Boží milosrdenství, že Bůh nechová hněv na věky a prokazuje milosrdenství těm, kdo byť vlastní vinou, skrze neposlušnost, skončili v otroctví. Bez trestu tedy, do času, neponechával.

Skrze babylónské zajetí se tak sám Izrael nyní dostal do otroctví, aby zakusil, jaké to je být otrokem. Protože sám z otroctví nepropouštěl, stal se zajatcem. A protože drancoval zemi, která nemohla odpočinout, skrze zajetí lidu, který ji obýval, nyní sama země okoušela odpočinek, aby opět nabyla sil, až se Izrael do této země vrátí. To je zároveň symbolem toho, že každý trest v sobě zároveň nese zaslíbení Boží milosti a každý trest za neposlušnost může být zásahem Boží ruky proměněn v požehnání.

Protože hebrejský rok v sobě zahrnoval vždy aspekt kultický, spolu s aspektem zemědělským, tato spjatost přírodního cyklu aplikovaná na život v pospolitosti měla člověka poutat blíže k Bohu i k lásce k bližnímu. Každotýdenní sabat tak měl připomínat člověku Boží odpočínutí a ustátí od práce za cílem spočinout v Bohu. Týden dní se vztahoval k odpočinku člověka a týden let k odpočinku půdy, propuštění otroků z práce a tedy i k odpočínutí od otrockých

prací. Jinými slovy sabatní rok byl školou poslušnosti a milosti, práce i odpočinutí, lásky k bližnímu a k Bohu.

Sedmdesát let, které bylo dáno Izraeli k vyhnanství, tak v sobě implikovalo symbolickou sedmičku stvoření i sabatního roku. Když se měl Izrael vrátit do své země, měl nalézt odpočatou půdu, která byla projevem Boží milosti, připravená pro propuštění. Zaslíbení propuštění z babylónského otroctví tak bylo analogií propuštění z Egyptského otroctví. Šlo o příslib nového exodu, nového začátku a nového cyklu.

A tak jako bylo sedmdesát let zajetí sedmdesátinásobnou multiplikací sabatního roku, tak nyní sama sedmdesátinásobná multiplikace týdne let byla i příslibem konečného odpočinku, skoncování s hříchem a příslibem milosti (Da 9,24). Tak jako byl kdysi Mojžíš tím, kdo vyvedl lid z Egypta, tak na horizontu prvního sedmiletí týdne let, resp. jubilejního roku, je zaslíben nový pomazaný, který obnoví Jeruzalém (9,25a) a na konci posledního týdne let je zaslíben nový Mesiáš, jehož příchod je spjat s obnovou (9,25b). Ale stejně jako zde byl dříve faraon, který ničil a zabíjel, tak jako zde byl babylónský král, který bořil chrám, tak i v budoucnu se zde objeví jiný vévoda, který bude bořit chrám (9,26).

Až nakonec přijde sedmdesátý týden let, který skrze soužení nastolí konec a nový eon, kdy se jako v historických dobách Izraele naplní soud. Tak jako se uzavřela voda Rudého moře nad farónem, tak i nad vévodou pustošitelem bude rozlito konečné vylití Božího hněvu (Da 9,27). Toto konečné místo můžeme, díky chiastické struktuře knihy, vidět jako paralelu v eschatologickém vyústění příchodu Mesiáše (Da 7,13) a kamene, rozbíjející stávající, protibožský systém věcí (Da 2,45). To nás pak vede blíže k identifikaci eschatologického Mesiáše.

3.2 Mesiáš a/nebo přicházející vévoda?

Jestliže jsme se, alespoň rámcově, vypořádali se sedmdesáti týdny, byl to teprve začátek problému. Identifikaci, kdo je mesiášem nebo pomazaným vévodou nebo dokonce zda jde o odlišné osoby, či osobu jednu, je opět tématem v klíčovém 26. verši. Ten bychom mohli nazvat břitvou mezi jednotlivými eschatologickými školami. A co je na celé věci nejhorší, že neexistují ani jednoznačné biblické texty, které by se zde shodovaly. Například LXX tvoří různocnění.²⁴ Aby toho nebylo málo, ve hře je dokonce možná záměna Mesiáše s Antimesiášem, k čemuž vskutku různocnění vedou! V tomto případě nám tedy nezbyde, než se opřít o Leningradský kodex a pokusit se o čistě gramatickou exegezi.

---

²⁴ Daniel 9:26 In Greek of (Septuagint/LXX) UTF8

3.2.1. Synopse

Zatímco v předchozím bodě jsme si mohli dovolit kompletní taxativní výčet všech číslovek na základě shodného souhláskového textu, zde situace zdaleka není tak jednoznačná. Je zřejmé, že mesiáš se v Danieolově knize vyskytuje vícekrát, ač jsou mu přisouzeny rozdílné tituly, například Syn člověka. Nicméně sám Daniel zřejmě Syna člověka s mesiášem možná ani neztotožňoval, resp. byl opět jen adresátem vidění, která sám toužil vyložit, a chceme-li nepřekročit rámec knihy Daniel, bude třeba zúžit možnou konvergenci, či divergenci pojmů právě toliko na gramatickém výkladu specifické části fixovaného textu. Resp. otázka zní: ztotožňoval Daniel mesiáše a přicházejícího vévodu, či nikoliv?

Půjde zde tedy pouze o verše 9,26 a 27

3.2.2 Exegeze

Protože věřím, že je to důležité, zde si dovolím odvolat na několik biblických překladů, jelikož předpokládám, že jejich autoři jsou zdatnějšími jazykozpytci, než bych mohl být já. Ti zde hovoří, že mesiáš (často explicitně Kristus) je vévodou, který bude zahlazen a zároveň zničí město a svatyni. Pro názornost si zde dovolím ocitovat dva nejuznávanější české překlady:

Po téhodnech pak těch šedesáti a dvou *zabit bude Mesiáš, však jemu to nic neuškodí; nýbrž to město i tu svatyni zkazí*, i lid ten svůj budoucí, tak že skončení jeho bude hrozné, ano i do vykonání boje bude boj stálý všelijak do vyplenění. (Da 9, 26-27 K)

Po uplynutí šedesáti dvou týdnů *bude pomazaný zahlazen* a nebude již. *Město a svatyni uvrhne do zkázy lid vévody, který přijde*. Sám skončí v povodni, ale až do konce bude válka. Je rozhodnuto o pustošení. (Da 9, 26-27 E)

Jak je vidět v předchozích dvou citátech, kralický překlad nasvědčuje tomu, že Mesiáš bude ten, kdo „*zkazí svatyni*“, zatímco ekumenický překlad ukazuje, že „*město a svatyni*“ uvrhne do zkázy *přicházející vévoda*, který je zde odlišný od Pomazaného. Podobně je tomu i u některých zahraničních překladů, kdy starší překlady obě postavy ztotožňují, zatímco moderní překlady zde diferencují. Mezi modernější standardy, které zde osoby odlišují, patří například Menge, Elberferder Bible, God News Bible.²⁵ Nezbyvá tedy, než nahlédnout do Leningradského kodexu, který je stále uznáván jako standard pro překlady z hebrejštiny.

---

25 Potoček, J. Církev adventistů sedmého dne, s. 156 - 158

Při bližším pohledu na B 19A je zde možné ve 26. verši rozeznat klíčové substantivum מָשִׁיחַ (mášiach), které vskutku podle mnohých exegetů označuje Mesiáše, čili Pomazaného (Krista). Otázkou pak je, zda další substantivum נָגִיד (nagid), obvykle překládané jako princ, vévoda, či vůdce, a které se nachází ve 27. verši, je synonymem, resp. stejným podmětem obou vět. Zatímco kralický překlad slovo *nagid* nepřekládá, resp. ho ve slovní, překladové konstrukci obou veršů vypouští, domnívám se, že je možné vskutku přitakat moderním překladům, které zde oba podměty diverzifikují. Pokud nahlédneme do LXX, pak i zde existují dva pojmy, které ukazují, že jde (alespoň gramaticky) o dvě rozdílné osoby. Zatímco vévoda, který bude zahlazen je uveden jako pomazaný χριστος, „vévoda“ přicházejícího lidu (národů) je uveden jako „král“ βασιλειος. Nicméně právě zde existují různočtení a kniha Daniel je v řeckém překladu pokládána za méně spolehlivou.²⁶

Zatímco jeden problém jsme snad vyřešili, resp. přiklonili jsme se ke zdánlivě pravděpodobnějšímu výkladu, který zde pojmy מָשִׁיחַ a נָגִיד odlišuje, další problém vyvstal. Hebrejščina, ale ostatně i řečtina, slovo „pomazaný“ nevztahuje pouze na očekávaného Mesiáše, ale označuje tak lidi, kteří byli obvykle pomazáni olejem například do královských a kněžských funkcí. O tom, zda se zde jedná o „Mesiáše“ nebo „mesiáše“, pak můžeme rozhodnout na základě našeho chápání sedemdesátky Danielových týdnů. Resp. určujícím je zde to, zda se jedná o dny, či roky. Z toho pak můžeme rámcově naznačit i celkovou teologii tohoto pojmu, zasazenou nejen v souvislosti s časovým pojetím jeho příchodu (vztaženo k současné době), ale i v rámci celkové teologie knihy Daniel.

Z hlediska teologie těchto pojmů v rámci knihy je zde podstatné to, zda je Danielův prorocký týden let možné vztahovat k promesiášským proroctvím, tedy k tomu, je-li oním, v textu uvedeným mesiášem král osvoboditel nebo přímo Mesiáš s velkým „M“. Nejsem si zcela vědom, zda tato nuance byla známa samotnému Danielovi nebo zda se stal pouhým písařem, který zachytil písemně Gabrielovu výpověď. Biblická hebrejščina, a konec konců ani řečtina LXX, nejsou schopny gramatické diverzifikace do té míry, aby zachytily odlišení velkými písmeny význam těchto titulů. A i kdyby byly, pak různé porozumění Mesiáši, na kterého celý Izrael očekával, se zajisté lišilo. Málokdo by čekal Boží inkarnaci v podobě Syna člověka (Da 7,13). Na druhé straně, pokud chceme správně pochopit proroctví, často nám nepomůže sestoupit na úroveň pisatele a jeho výrazovými prostředky zkoumat textové nuance a gramatické disproporce. Skrze diachronní náhled můžeme vidět, že některá proroctví se naplnila způsobem přinejmenším natolik překvapivým, že by běžného exegetu, pokud by

---

26 Kubáč, V. Úvod do hebrejského textu Starého Zákona, s. 41

nebyl osvícen Duchem svatým, či nebyl sám prorokem, těžko napadlo hledat např. ve verši „z Egypta povolám svého syna“ mesiánské proroctví (Oz 11,1).

Proto, z odstupu doby, můžeme některým částem Danielova proroctví porozumět lépe, než jeho současníci. Daniel sám předpokládal, že lidu eschatologického horizontu bude rozlomena pečeť k jeho slovům, která se vztahují k soudu a vyvrcholení dějinnosti historie spásy (Da 12,9)²⁷. Pokud tedy Daniel mluvil o mesiáši, kterého v češtině (slovenštině) můžeme označit velkým „M“, pak se stěží mohlo jednat o týden dní, protože v sedmdesáti týdnech dní se Mesiáš jistě nedostavil, stejně jako se nedostavil v sedmdesáti letech následujících, pokud bychom si od spojení מְשִׁיחַ מְלִכָּה odmysleli vokalizaci a celou věc hodnotili například jako dittografii. Pokud bychom tedy chtěli retrospektivně rozluštit gramatický hlavolam, pak za předpokladu, že oním mesiášem byl Ježíš z Nazareta, muselo se logicky jednat o týden let, tedy 483 let, měl-li být po 69 týdnech let (pokud již jeden uplynul), zahlazen.

3.2.3 Teologie

Teologie mesiáše zde vychází z typického apokalyptického dualismu, ve kterém je zásadní, že se zde střetává světlo s tmou, lid Boží s pohanskými národy, andělé a démoni a koneckonců zaslíbený Mesiáš s Antimesiášem. V apokalyptice je rovněž obvyklé, že zastoupené symboly, resp. ontologické archetypy, mohou být zároveň interpretovány jakou současníci, tak rovněž jako eschatologické bytosti. Kniha Daniel daný dualismus zřetelně akcentuje.²⁸ Bojuje zde anděl strážce s démony národů; je zde boj Izraele s pronárody, je zde Mesiáš i Antimesiáš a nade vším se klene vzdálená hrozba přicházejícího soudu Božího. Vyvolený lid bojuje, trpí, jde do zajetí, ale nakonec slavně vítězí.

Střídající se pojem časnosti i budoucnosti je zřetelně obsažen v chiastické struktuře knihy, kde časné soužení a vysvobození je preludiem k eschatologickému utrpení a budoucímu vykoupení Božího lidu a vítězství Boha nad satanem.

Viz následující schéma:

---

27 Daniel 12:9 Řekl: "Jdi, Danieli, tajuplná a zapečetěná budou ta slova až do doby konce."

28 Hanes, Novozmluvná teológia Starej Zmluvy, s.50-51

2. kapitola popisuje **vidění o světových říších**

3. kapitola popisuje **vysvobození z ohnivé pece**

4. kapitola popisuje **soud na Nabukandesarem**

5. kapitola popisuje **soud nad Belšasarem**

6. kapitola popisuje **vysvobození ze lví jámy**

7. kapitola popisuje **vidění o světových říších**

Osobně se domnívám, že v určité kondenzované formě má podobnou funkci i Danielových sedmdesát týdnů let. Dovoluji si zde navrhnout vlastní schéma, resp. vlastní licenci, která ovšem vychází z porozumění textu mnohých znalců.

24a eschatologická obnova

24b časná obnova města

25. eschatologický **Mesiáš**

26. eschatologický **Antimesiáš**

27a. eschatologická zkáza města

27b eschatologický soud

V srdci celého týdne let se tak ocitá Mesiáš a Antimesiáš. Mesiáš je sice zahlazen a přichází vévoda, který bývá ztotožňován s Antikristem.²⁹ Nicméně poslední slovo má Boží soud, kde Antimesiáš končí Božím soudem. Jinými slovy pokud se pokusíme rozetnout chiastickou strukturu do lineárního, diachronního náhledu, mohli bychom zde vyčíst toto:

Nejprve po sedmi týdnech let, což je v podstatě jubilejní rok (7 x 7 týdnů let) je zaslíben vysvoboditel (verš 25), který úzce souvisí s časným propuštěním Izraele z jeho zajetí a obnovou chrámu a města. Z hlediska knihy Daniel je zcela nepodstatné, o koho se jednalo, ale můžeme již dnes s jistotou říci, že nešlo o Mesiáše, byť je zde uveden pojem משיח. Po této době následuje další časový údaj 62 týdnů let, který nás posouvá o 434 prorockých let dále, kde se mluví o zahynutí Mesiáše.³⁰ Odstup mezi těmito lety zřejmě nasvědčuje, že se nemohlo jednat o stejnou osobu, ale můžeme zde vidět klasickou hebrejskou teologickou figuru typu a antitypu. Jako se kdysi pomazaný Šalomoun stal typem antitypu Mesiáše, tak zde blíže nespecifikovaný pomazaný kněz nebo král, který přicházel jako zaslíbený vévoda na sklonku jubilejního týdne, je typem antitypu Mesiáše přicházejícího za bezmála pět staletí.

---

29 Stamps, C. D. (Ed.): Studijní Bible s výkladovými poznámkami, s. 1366-1367

30 Obecně o usazení 70 týdnů v rámci eschatologie knihy je uvedeno více např. In Douglas, J. D, a kol. Nový biblický slovník, s. 146 - 148

Nicméně zde dochází k vyvrcholení klasického dualistického střetu a na scénu přichází vévoda zcela jiného typu, רַגְלֵי , jehož lid je nepřátelský vůči Božímu lidu, a který zřejmě odpovídá Antimesiáši.³¹ Dochází k pustošení a nakonec i k vyvrcholení dějinné katarze, kde se chiasma uzavírá a nastává poslední týden let, resp. sedmiletí, v jehož polovině se רַגְלֵי staví proti Božímu lidu a ke konci celého týdne let hyne konečným Božím zásahem.

Celá linie boje mezi Božím lidem a lidem vévody a typem i antitypem Mesiáše v této souvislosti kopíruje strukturu týdne let, a podle mého soudu zapadá i do celkového teologického vyznění celé knihy Daniele. Myslím, že tomu odpovídá i numerologická symbolika, kdy Hospodin vysvobozuje svůj lid v sabatních cyklech, což je číslem dokonalosti a dokonání stvořitelského cyklu. Avšak Antimesiáš vstupuje ve smlouvu v polovině sedmičky a v další polovině sedmičky je i z Božího rozhodnutí smeten. Konečný eschatologický zásah tak koresponduje s dalšími Božími zásahy proti Antimesiáši (Da 7,8), který v dalších částech knihy Daniel (Da 8,9) má rovněž svůj typ. Oba dva pak jsou smeteni bez zásahu lidské ruky, přímou Boží intervencí. Motiv „bez zásahu lidských rukou“ se zde pak opakuje vícekrát (Da 2,34 a 2,45) a ukazuje, že Bůh není omezen konáním člověka a že přichází jako vítěz a dokonává za lid jeho zápas.

Tato hluboká symbolika má přinést naději, že Bůh svůj lid vychovává a tříbí skrze zajetí, přepaluje v ohnivé peci Egypta, Babylóna, Řecka i Říma a posílá lidu své mesiáše, pomazané krále a proroky. Proroci lid varují a králové a vůdci vysvobozují. Nakonec Bůh posílá zaslíbeného Mesiáše a na sklonku dějin se Bůh sám chápe iniciativy a zachovává svůj ostatek. Je zde výstraha i soud, ale i zaslíbení a naděje. Je to v posledku sám Hospodin. Věrný Él Berít, připomínající si věčnou smlouvu; Él Roi, který vidí ujařmení svého lidu i Zachránce. V době, kdy Daniel obdržel toto napomínající i úžasné povzbuzující proroctví však Izrael poznal Boha Soudce, o čemž svědčí i Danielovo jméno Dáni Él (Bůh je můj soudce). לֵאֱלֹהֵינוּ

---

31 Stamps, C. D. (Ed.): Studijní Bible s výkladovými poznámkami, s. 1366-1367

Závěr

Během dosavadní exegeze jsem se snažil striktně nevybočovat z rámce knihy Daniel. Nyní si dovolím napsat závěr, který shrnuje dosavadní poznatky, ale který se pokusí dopracovat retrospektivně výše uvedené teologické chápání knihy Daniel z pohledu skutečného a ničím nezpochybnitelného příchodu Mesiáše v případě, že vskutku šlo o 70 týdnů let.

Dovolím si učinit nejprve krátký, chronologický a snad logický souhrn dosažených poznatků, v nichž se pokusím naznačit, jak z výše uvedených pozic chápat Danielových „sedmdesát týdnů let“. Protože se jedná o zcela specifický termín resp. numerologický údaj, který nemá nejen v celé knize Daniel, ale ani ve starší, či mladší písemné tradici oporu, domnívám se, že *pouze* na tomto izolovaném údaji není možné vystavět pevnou eschatologickou konstrukci.

Avšak sám Daniel, přijmeme-li vnitřní svědectví knihy o jeho autorství, uvádí několik podstatných údajů, které přesahují rámec knihy a považuji za historicky korektní se opřít i o tyto prameny, které Daniel explicitně cituje. Jedná se o citaci proroka Jeremjáše, který mluví o sedmdesáti letech zajetí Izraelců v Babylóně, a jejichž naplnění způsobilo i Danielovy modlitby a následná zjevení „sedmdesáte týdnů“. Podobnost dvou sedmdesátek (Jeremjášovy i Danielovy) je podle mne více než jen nahodilostí. Daniel, či redaktor knihy zároveň považoval za nutné uvést Danielův královský a šlechtický původ. Mohl být i teoreticky jedním z královských potomků, kteří měli být odvedeni do zajetí kvůli prohřešku krále Chizkiáše. Z toho můžeme usuzovat, že Daniel musel být zběhlý v moudrosti a dovednostech. Ostatně je to o něm uvedeno výslovně v jeho knize. A poslední zmínkou ukazující na pozadí Daniele je skutečnost, že se modlil směrem k Jeruzalému, na což poukazuje poexilní literatura, kterou zřejmě Daniel, ať v ústní, či částečně zachycené písemné tradici tedy musel znát.

Daniel tedy ve své knize rozvíjel, jak jsem se snažil doložit gramatickým i historickým výkladem, tzv. teorii „týdne let“. Potvrzením této, věřím, že více než jen hypotézy, je svědectví Tóry i proroka Jeremjáše, kde se předpovídá Babylónské zajetí právě na základě toho, že Izraelci týdny let nedodržovali, drancovali zemi a nepropouštěli své otroky ze svých bratří ani v milostivém létě ani v jubilejním roce. Jejich zajetí pak mělo sloužit, aby si zem vynahradila týdny let, které ji Izraelci upírali. Z těchto souvislostí jsem nabyl přesvědčení, že se skutečně jednalo o „sedmdesát týdnů let“, nikoli „sedmdesát týdnů dní“. Tato doba tedy vskutku, jak se shodují mnozí, by pak činila, úhrnně 490 let. Zároveň se domnívám, že se tento údaj týká tzv. prorockých let, které se počítaly v 360 denních cyklech, což je ovšem výsledkem mého přesvědčení.

Druhou věcí, kterou jsem se snažil zjistit je, zda je Danielův týden proroctvím o příchodu Mesiáše, či pouze pomazaného vysvoboditele z řad Danielových současníků, či bezprostředních následovníků. Zde jsem poněkud opatrnější, protože prorocká literatura, a to nejen apokalyptika, často ztotožňovala jednu osobu, snad určitý archetyp, jak s konkrétní historicky dostupnou osobou, tak s budoucím vysvoboditelem, Mesiášem. Například proroctví o synu Davidovu se týkalo jak Šalomouna, tak Ježíše z Nazareta. Otázkou zde ovšem je, zda u Daniela je vůbec možné uvažovat o Mesiáši. Zde nám gramatický výklad příliš nepomůže, protože titul mesiáš se vztahoval jednoduše na pomazané krále, kněze nebo i významné proroky. Nicméně pokud platí první podmínka, a to, že Danielův týden je vskutku „týdnem let“, pak se opravdu dostáváme až do našeho letopočtu a můžeme navázat na občas poněkud účelové a spekulativní výpočty mnohých učenců, kteří někdy poněkud složitě dopočítávají, podle roku Kristova ukřižování, počátek, ke kterému je možné Danielova prorocká slova vztáhnout.

Nicméně nejsem si zcela jist, zda je Božím záměrem, aby teologové primárně četli Písmo s kalkulačkou a učebnicí dějepisu a namáhali si jen hlavu, aniž by bylo zasaženo jejich srdce. Takovéto myšlení je hebrejskému písemnictví poněkud cizí. Ovšem pokud Písma platí, nevidím důvod, proč by i numerologie, kromě symboliky, nemohla mít reálný podklad a vedle srdce nezaujmout i mysl. Zužitkují-li tedy své výše uvedené poznatky v nějakém konstruktivním závěru, jsem přesvědčen, že cílem Danielova proroctví bylo mnohem více, než přinést údaj, který by později, po více než dvou tisíciletích, sloužil jako šibolet, jímž se budou zaštiťovat různé eschatologické školy a kultury vyšlé z 19. století.³² Samotný text nás totiž vede k tomu, že Bůh jednoduše skrze anděla odpověděl na modlitbu svého věrného služebníka, který se natolik identifikoval se svým lidem, že vyznával v zajetí jeho hříchy.

Bůh zde dává Danielovi velkou naději, že dále je s Izraelem, který je nadále jeho lidem a zaslíbuj mu vysvobození ze zajetí, návrat do zaslíbené země a obnovu chrámu a města. Zároveň jsem přesvědčen, že proroctví ukazuje mnohem dále, a to k eschatologické naději celého Izraele, které se očekávalo v pomazaném vévodovi, Mesiáši, který ustanoví eon dokonalé spravedlnosti a vlády a práva. Tomu ostatně napovídají i další zjevení, která Daniel ve svém pokročilém věku svého života obdržel.

Jinými slovy jsem přesvědčen, že Danielův sedmdesátý týden let zaslíbuj v té době aktuální obnovu skrze současné vysvoboditele, ať už v nich rozpoznáme z kohokoliv z exegety

---

32 Zde mám na mysli především různé adventistické skupiny, ze kterých se později konstituoval kult Svědků Jehovových.

nabízených kandidátů, a návrat do země osídlení etnickým Izraelem. Zároveň ale zaslibuje Mesiáše, skrze kterého bude skoncováno s hříchem a nevěrností, a který zahájí nový eon milosti a zaslíbené naděje. Jsou zde ovšem velká varování, že k vítězství povede těžká doba zkoušek, ve kterých bude obnovený chrám a město znovu pustošeno, než dojde eschatologickému kataklyzmatu a nastolení věčné spravedlnosti. Podobně často mluví apokalyptika obecně, ať už kánonická, či pseudonymní nekanonická.

Nemohu se ovšem ubránit dojmu, že sleduji-li různé snahy tuto numerologii vysvětlit a dotáhnout ke konkrétnímu letopočtu v době Danielově, vždy něco přečnává, či se nedostává nebo je třeba vkládat pojmům vlastní obsah, aby bylo možné tuto linii dopracovat podle předem připraveného scénáře. Ačkoliv nejsem zásadně proti, mě osobně nakonec nezbyvá, spolu s Schultzem, exegetou mnohem zdatnějším konstatovat, že proroctví je přesto v mnohých polohách pro mne poněkud nesrozumitelné.

Literatura

- *A Hebrew - English Bible According to the Masoretic Text and the JPS 1917 Edition* [on-line]. [citace dle 22. dubna 2012]. url: <<http://www.mechonmamre.org/p/pt/pt0.htm> >
- COLLINS, J. J., FLINT, P. W., VANEPPS, C. *The Book of Daniel: Composition and Reception*, sv. 2, Brill, 2002
- DOUGLAS, J. D, a kol. *Nový biblický slovník*, Praha, Návrat domů, 1996
- *Greek ot (Septuagint/LXX) UTF8* [on-line]. [citace dle 22. dubna 2012]. url: <<http://BibleDatabase.net/html/septuagint/>>
- HANES, P. *Novozmluvná teológia Starej Zmluvy*, samizdat, nedatováno
- HANES, P. *Pozadí Starej Zmluvy*, PF UMB, Banská Bystrica, 2006
- HOUDMAN, M. S: *GotQuestions?.org*. [on-line]. [citace dle 22. dubna 2012]. URL: <<http://www.gotquestions.org/Cesky/> >
- KUBÁČ, V. *Úvod do hebrejského textu Starého Zákona*, Univerzita Karlova v Praze, 1991
- OSBORNE T. B. The Year of Jubilee and the Remission of Debt from the Biblical-Pastoral Perspective, *Bulletin Dei Verbum*, č. 51, 1999
- POTOČEK, J. Církev adventistů sedmého dne, *Život víry*, č. 6, 1995
- SCHULZ, S. J. *Old Testaments Speaks*, BEE International, Viena, 1980 (český překlad 1989)
- STAMPS, C. D. (Ed.): *Studijní Bible s výkladovými poznámkami*. Česká verze, Springfield Missouri, U.S.A., Life Publishers International, [1984] 2009
- TREGELLES, S. P. *Gesenius's Hebrew and Chaldee Lexocon to the Old Testament Scriptures*, London, Paternoster Row, 1857